

Жаннема

1

2016

6+
Нюп

ISSN 0207 - 6543

МИНГИ ТАУ

Кёк сыртланы артында,
Бузлары бла агъара,
Сюеледи Минги тау,
Кёрюр кибик къарагъан

Кюннге чыгъып, ариу кыыз
Тарагъанча чачларын,
Кюн таякъгъа тынгылап,
Сылатады башларын.

Тие туруп эм бата,
Алтын къоллу жарыкъ кюн
Сылар аны акъ бетин,
Арып къалмай, хар бир кюн.

Ёрге тартса аязын,
Ёрге къуруп боранын,
Тюпге тартса кюн къолун,
Тюпге сюрюр болгъанын.

Кюн къушлукъда тохтаса,
Омакъланып сирелир,
«Ариума мен, бек ариу!» –
Деген кибик, керилир.

«Ой, ариуса, бек ариу!» –
Деген кибик къарасанг,
Жабар бетин, ау атып,
Тапдырмазча, къармасанг.

Жапма, тауум, бетинги:
Къайын тюлме мен санга,
Атма ауну башынга:
Келин тюлсе сен манга.

Сен – анамса, мен – жашынг,
Этегинде туугъанма,
Кёп заманны сыртладан
Санга къарап тургъанма.

Сууларынгдан тюбюнге
Бауурланып ичгенме,
Тауларынгдан тюзлеге
Малла сюрюп тюшгенме.

Сени уллу журтунга
Душман кирсе, сюргенме,
Къылыч алып, журтуна,
Дерт къайтара, киргенме.

Шохлукъ тутар халкъланы
Къонакъ этип тургъанма,
Санга жарар эслерин
Сени таба бургъанма.

Ёзенледе жашаргъа
Уллу элле къургъанма,
Сууларынгы, кюрешип,
Тирменлеге бургъанма.

Ёзенледен ташланы
Мен артханма, алгъанма,
Сыртларынга, мал сюре,
Ариу жолла салгъанма.

Сен таулада жашыргъан
Хазналаны тапханма,
Къазып алып аланы,
Тешиклерин жапханма.

Алийланы Умар

АЛАУГАН ТАЙНЫ КЪАЛАЙ ТУТХАНДЫ

Нарт элден узакъ болмай бир уллу кёл болгъанды. Ол кёлден кюн къушлукъ заманда эки тай чыгыуучу эдиле. Ала, тегереклерин сымарлап, сора кёлге кирип, тѣп-тегерегине жюрюп, арысала, ызларына кёлге ташайып кетгендиле.

Нарт элде эр кишиле, ол тулпар тайлагъа кѣзлери къарап, къалай тутаргъа билмей, кѣп сагыш этгендиле. Бир кюн элде эр киши къалмай, бирер кючлю аркъан да алып, кёлню жагъасына баргъандыла да, бирери бирер чунгур къазып, алада букъгъандыла.

Тайла чыгъар заманны аллы бла эр кишиле, аркъанланы учларын къолларына чырмап, тайла кёлден чыгып, тегереклерине къарай тебирегенлей, аркъанларын тайланы боюнларын марап атхандыла. Атханлыкъгъа уа, бир деп бири да аркъанын тайланы боюнларына тюшюралмай, тюнгюлюп келгендиле.

Алауган а ол кюн элде болмагъанды. Бу хапарны эшитип, экинчи кюн тюш заманда къылдан этилген кючлю аркъанны да биргесине алып, ол кёл жагъасында букъгъанды. Бир чунгургъа кирип, сакълай тургъанды да, заман жетгенлей, кёлден бир тору тай бла бир кѣк тай чыкъгъанларын кѣрюп, башын энишге букъдуруп, аркъанын алда баргъан тору тайгъа силдегенди, алай а аркъан артдан келген кѣк тайны боюнуна тюшгенди.

Алауган, не къарыуун да салып, тартып, тайны кесине жыйгъанды. Тайны кесине жууукъгъа келтиргинчи, базыкъ къылдан эшилген аркъаны, созулуп, халыча, иничке болгъанды. Тайны алай чыгъаргъаны бла, эрлай сермеп, бир къолу бла къулагъындан тутханды да, бирси къолу бла уа жүгенни тайны башына кийдиргенди. Жюген бла тартып, күйоне жетгенди да, къарындашларындан къалгъан ат жерни тайны сыртына салгъанды.

Юч айылын да къаты къысып, къамичисин да къолуна алып, секирип, тайгъа мингенди.

Минсе, аллай тайгъа минсин, элдеги атланы бир айгъа жүрюгенлери чакълы бир жерге бу тай бир атлап къойгъанды, жылгъа жүрюгенлерине уа – бир сагыт да турмай баргъанды. Секиргени да тюзде айланган атланы жыл жарымгъа жүрюгенлерича бир болгъанды. Аллай жүрюк, дюдюр тай болгъанды. Алауган кёлден чыгъаргъан кѣк тай. Тайны кесине юйретгинчи, аны иги сылыт этип, жууаш этип, элине къайтып келгенди нарт. Атына уа Гемуда атагъанды.

Нарт элни адамлары жыйылып, Алауганнга эшитдире:

– Бу муну къалай тутду, жамауатдан кючлю къалай болду?! – дегендиле, бек сейир-тамаша болгъандыла.

– Мен эр кишиме! – дегенди Алауган да.

Алауганнга эришип, сау элни эр кишиси жыйылып, биягъынлай, кёлде къалгъан тору тайны тутаргъа мурат этип, аркъанларын да алып, кёл жагъасында бугъуп, марагъандыла, алай а тору тай кёлден чыкъмай къалгъанды.

Будайланы Азрет

ЖОЛУГЪУУ

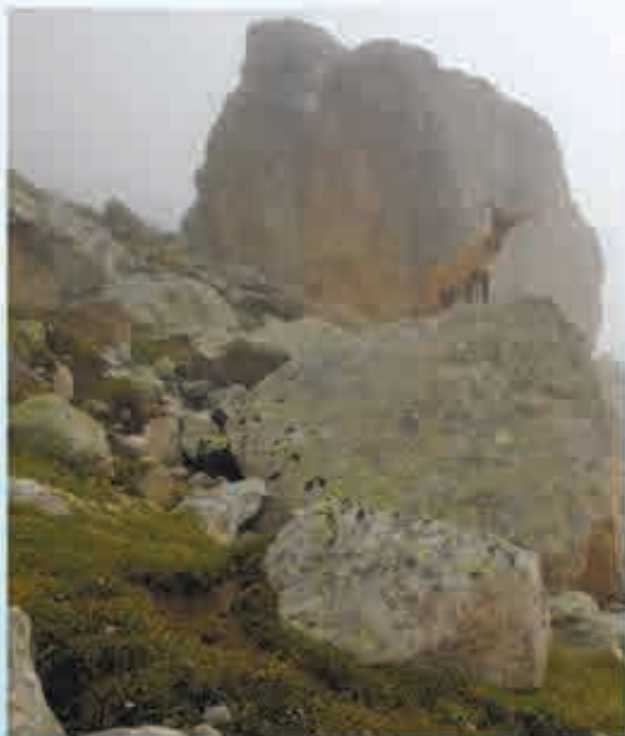
Акь пудрасын да себе,
Къышны бораны жетер,
Уллу сай ёзенлени
Барын да чыммакъ этер.

Сызгырыучу тау кези
Акь жуургъан жабады.
Топпанбаш жумарукъ да
Журтун тебен салады.

Шорхулдап келген суула
Буздан бугъоу салалла,
Чыгъаргъа къышдан къоркъуп,
Буз тюбюнде баралла.

Къыш бораны къарланы
Ышыкълагъа жыяды.
Ауушланы бегитип,
Жюрюгенни тыяды.

Сууугъу – ачы сууукъ,
Бораны гуу-гуу этип,
Къышны аллай кюнлери
Ма келедиле жетип.

Семенланы Зекерия

ЫЙЫКЪНЫ КЮНЛЕРИ

Жети барбыз ыйыкъда.
Мен келеме эм алда,
«**Баш кюн**» дейле атыма,
Къалгъан кюнле – артымда.

«**Геуюрге кюн**» дегенге
Экинчилик бергенле –
Аны сыйлы кёргенле,
Эркетип сойгенле.

«**Бараз кюн**» деп, ат алып,
Мен келгенме базынып.
Геуюргени ашырып,
Ючюнчю жерни алып.

Ыйыкъ жарты болгъан кюн
Ол менме, мен – «**Орта кюн**»!
Тёртюнчюге къалгъанма,
Орта жерни алгъанма.

Бешинчиге келалдым,
Арта къалып, уялдым,
Байрам этип, сыйландым,
«**Байрым кюннге**» саналдым.

Алтынчыгъа киргенде,
Мени анда кёрюрсюз
Солуу кезиу келгенде:
«**Шабат кюндю бу!**» – дерсиз.

«**Ыйых кюнме**», келигиз
Бир къонакълыкъ этигиз.
Арыгъан да болурсуз,
Бир кесекге солурсуз.

*Сур. Глазева В.,
Нальчик, 3-чю шк.*

*Сур. Жашууланы А.,
Нальчик, 3-чю шк.*

(Халкъ чыгъармачылыкдан)

КЪАРГЪАЛА

Биринчи тюрлюсю

Къакъ-къакъ къаргъала,
Терен къарда жоргъала.
Къамиш тюрю – жаркъала,
Ачы сууда – балыкъла,
Тийресинде – жылкъыла.
– Жылкъы кимни жылкъысы?
– Адемейни жылкъысы,
– Кеси къайры кетгенди?
– Мал жолуна кетгенди.
– Андан къачан келликди?
– Жылкъы чыкъса, келликди.
– Жылкъы чыкъса – жаз болады,
Балалары къаз болады... –
Къазий улу Адемей,
Миннген атынг жѳбелей,
Къабыргъасы – къашхалакъ,
Сыртына миннген – сыйпалакъ,
Бегене чара тындыргъан,
Отуз къалакъ сындыргъан.

Экинчи тюрлюсю

Къакъ-къакъ, къаргъала,
Къамиш тюрю жаргъала,
Ачы сууда балыкъла,
– Балыкъ къайры кетгенди?
– Бал жѳрмеге кетгенди.
– Андан къачан келликди?
– Жылкъы чыкъса, келликди,
Жылкъы чыкъса, жаз болур,
Балалары къаз болур.

СИЗ БИЛЕМИСИЗ?

Къутас (орусча: як) бек сейирлик хайыуанды. Аны башы ийнекни башына ушайды. Къуйругу тюз да атдачады, жюню – эчкидеча, мюйюзлери – ёпоздеча. Дагъыда къутас тонгузча таууш этеди.

Дуняны суу алса да, батмазлыкъ жаныуар – ол суугъа кирмеучю окълу кирпиди (орусча: дикобраз). Нек десенг, аны ийнepи хауадан толудула.

Дуня башында териси бек къалын болгъан пил суна болурсуз сиз. Ол алай тюрю-юлдю! Бек къалын терили жаныуар бегемотду! Пилни терисини къалынлыгъы 1,8 сантиметр эсе, мюйюзбурунну (орусча: носорог) 2 сантиметр эсе, бегемотну уа 2,5 сантиметрди.

Жаныуарланы барындан да къаты жукълагъан жубуранды (орусча: суслик). Ол къышда жукълаучу къауумдан болгъанын билесиз. Ол заманда аны тешигинден чыгъарып, аны бла топ бла ойнагъанча ойнап турсанг да, уянмайды. Аланы сары къауумлары уа сау тогъуз ай жукълайдыла къышда.

Битеу жаныуарладан бек гитче жюрекчиги, не сейир, арсланны барды.

Мамайланы Зухра,
къарачай жазыучу

КЪОЯНЧЫКЪ

(жомакъ)

Эртте-эртте тал тереклени ичинде бир ариу къоянчыкъ жашагъанды. Ол жылы, жарыкъ кюнледе ойнап, не суйсе ашап тургъанды. Алай эте, жай кетип, аны ызындан къач келгенди. Сууукъла тюше башлагъанда, къоян акъ чепкенин кийгенди.

Бир заманда акъмыйыкъ къышны арталда келгенин билдире, къар жаугъанды. Аны ызындан Жангы жыл да жетгенди. Дуния Жангы жылгъа хазырлана башлагъандыла. Эл къыйырында тешден сабийчикле чанала бла къалай учханларын а айтмай къой! Къоянны келю кетюрюлюп, ол ма быллай жарыкъ жырчыкъ окъуна такъгъанды.

– Эски жыл кетди, Жангы жыл келди!
Ким не тилесе, ол боллукъду!

Алайтын озуп баргъан бир тюкю, ол жырчыкъны эшитип, алайгъа келгенди да, къоянчыкъгъа:

– Сен кимсе? Къоянмыса?! Былай акъчыкъ къалай бла болгъанса? Къоянла кексюлчюкле боладыла деп эшитген эдим, – деп соргъанды.

Къоянчыкъ да, тегерегине къарай:

– Къыш биз акъчыкъла болабъв, жай а – кексюлчюкле. Не ючюн десенг, къыш акъ къарда, терекле тюбюне бугъунсакъ, бизни берю кермей кетеди. Жай ахансла ичине бугъунабъв.

Сора тюкю, арт аякъларына чегелеп, къоян къарагъан таба къарай:

– Биягъында бир ариу сезчюкле айта эдинг, энтта да жырлачы, – дегенди.

– Бююн Жангы жылны байрамыды. Хар инсан не тилесе, ол болады, – дегенди къоян, къууанч тыпырлы болуп.

Тюкю да, кекге къарап:

– Хар бир тала тауукъладан толуп, мен аладан тояйым! – деп тилегенди.

Ала алай селеше тургъанлай, къатларына берю келгенди. Къоян, андан къоркъуп, къача башлагъанлай, тюкю анга:

– Къоян, къоркъма, бу санга тиерик туююлдо, иги берюдо. Бюгече Жангы жыл болгъаны ючюн да тиймез.

Берю, аланы къоркъгъанларын керюп, къатларына жууукъ бармай:

– Бюгече не болады дейсиз? Манга да бир айтыгъыз! – дегенди.

– Бюгече Жангы жыл келеди. Хар бир инсан не тилесе, ол болуп турпукъду сау жылны, – дегенди, къуанчын жашыралмай, бёрюге толкю. – Сен мынга тиймезге айт, бу къоркъуп турады.

Бёрю, къояннга айланып:

– Къоркъма, сен иги къоянса. Мен бюпон кишиге хата этерик тыйюлме. Жангы жылда уа семиз-семиз тууар этле болуп турсунла! Чегетде жашагъанла ач болмасынла! – деп тилегенди бёрю, боюнун созуп, кёкге къарап.

Ол тилеклени эшитип, аланы къатларына айыу келгенди:

– Бююн Жангы жыл болгъанын эшитип келеме. Мен да къошулайым тилекге деп. Тилегим а: Чегетде жашагъанла бир бирлерине аман болмасынла! Хар бири кеси суйгенча жашасын! Бал четенле кеп болсунла! Жай наныкъла битгенлей турсунла! – дегенди.

Хар бир жаныуар кесине тап тилекле этгендиле. Къоянчыкъ да:

– Манга да кеп ариу хансла битсинле! Быхылы жыл болсун! Жаныуарла бир бирине болушуп жашасынла! – деп, секире-секире, алайдан кетгенди.

– Эски жыл кетди. Жангы жыл келди! Ким не тилесе, ол боллукъду... – деп жырлай бара эди жолда ол.

ХАЙНУХ

Хайнух оюн бек эрттегилиди. Аны асламында жашчыкъла ойнайдыла. Хайнух агъачдан не мюйюзден этиледи. Оюннга узун, къысха да болмагъан жасы баулу къамичи да керекди. Ол бауну хайнухха юч къаты буруп, аны жерге салып, къамичини терк тартсанг, хайнух бурулуп башлайды. Жашчыкъла аны къамичи бла уруп, бютюнда да терк айландыра, тохтаргъа къоймай буругъа керекдиле.

Бир-бир жигитле уа хайнухну къол аязларына салып, бирси къолларыны эки бармакълары бла буруп, жерге бурула тургъанлай атадыла да, сора, къамичи бла уруп, буруп башлайдыла. Къайсыны хайнуху кеп сюелсе да сир къатып, къайсыны кеп бурулса да, къайсыны кеп жол барса да, ол хорлайды. Хайнух гитче чырмаучукъладан секирип ётгени да болады. Бир-бирле бу оюн жаланда къышда ойналгъан сунадыла. Тюз жерде хайнухну элдеде жашчыкъла не заманда да бурадыла. Бура туруб а, хайнухларына ариу да айтадыла. Сёз ючюн, ма былай:

*Хайнухчугъум, хайнухум,
Мени татлы шуёхум,
Бурул, бурул теркирек,
Бурул, бурул игирек!
Къамичим да болушур,
Санга къарыу къошулур!
Тохтамайын, кеп бурул,
Арымайын, кеп бурул,
Бурул, бурул тегерек,
Манга хорларгъа керек.*

Бир-бир жашчыкъла уа, хайнухлары терк-терк бурулур ючюн, аны жютю къыйырына темир тегерекчикле кийиредиле.

Жигитле, оюнугъуз зауукълу болсун!

ПАТЧАХ БОЛУРГЪА СЮЕМЕ

Ата-аналары ишге кетип, амма бла къалгъан сабийле, Мухтар бла Амина, бюгюн «больница» ойнаргъа дедиле. Мухтар, терк окъуна «врач кереклерин» алаша столну юсюне жыйып, олтурду. Кёксюл жабыугъа чулгъанган гинжисин да къоюнуна къысып, Амина Мухтарны аллына келип сюелди.

– Кел-кел, къызчыкъны неси ауруйду? – деп, Мухтар Аминагъа соруулу къарады.

– Жётел этеди, – деп, Амина гинжисин столгъа салды.

– Къызчыкъны аты къалайды? – деп сорду биягъы дохтур.

– Мариначыкъ! – деп, Амина гинжисин жабыудан чыгъарып, акъ бурма чашчыгъын артха-артха сылады. – Бусагъат сени дохтур иги этип къоярыкъды. Сен ариу къызса, ма былай жиямай тур!

– Мен уколну окъуна ачитмай этеме, – деп, Мухтар Аминаны секириучю баууну бир къыйырын гинжини кёкюрегине, бир къыйырын а къулагъына тутуп тынгылады. Сора, кём-кёк кезлерин ачхан гинжини артха узата: – Сууукъ болгъанды сабий, дарман ичирип, горчичникле да салсанг, иги боллукъду, – деди Мухтар.

– Сау бол, дохтур, – деп, Амина бир жанына кетди.

– Энди уа манга къаратырыкъ ауругъан бармыды? – деп, тегерекге къарады Мухтар.

– Энди ауругъан жокъду! – деди Амина.

– Къалай жокъду? Ол тюнене ауруп кетген айыучугъ' а! Келтирчи бери! Анга да бир къарайым! – деди Мухтар.

Алай ёпкелеп олтургъан Амина:

– Мен тюкенчи болуп ойнаргъа сюеме! – деп къойду.

– Кел, андан эсе, мен бир жангы оюн билеме да, аны ойнайыкъ, – деп, Мухтар, столдан «врач кереклерин» да бир жанына жыйып, ёрге турду.

– Ол а къаллай оюнду?

– Патчах болуп!

– Къалай?! Патчах болупму ойнарыкъбыз?

– Хау, мен патчах боллукъма.

– Сора мен а ким боллукъма?

– Сен а! Сен а ким суйсенг да, – деди Мухтар, къаштой эгешчигин къалай жапсарыргъа билмей.

– Кесинг патчах болуп, манга уа ким суйсенг да бол деп! Иги биле эдинг! – деп, Амина гинжилерин жангыдан тапкагъа тизип башлады.

– Охо, сен да бол патчах! – деди Мухтар.

– Экибиз да патчахла болуп, бир бирибизге къонакъгъа барыпмы ойнарыкъбыз? – деп, къууанды Амина.

– Тохтачы, экибиз да патчахла болсакъ, айтханыбызны уа ким этип турлукъду? – деп, сагъышланды Мухтар.

– Охо сора, биринчи ойнагъанда, сен бол патчах. Экинчи ойнагъанда уа, мен болурма, – деди Амина.

Уллу, жумушакъ шинтикни отоу ортагъа тартып, жерге тюшген жабыуун да жерине салып, экиси да патчах тохана жарашдырдыла.

– Тоханасы тап болду, алай аякъларымы салыргъа гитче шинтикчик керек эди, – деди Мухтар, жерге жетмеген аякчыкъларын энишге ийип.

– Бусагъат, – деп, Амина чыгъып кетди.

– Манга энди таж керекди, – деп, Мухтар сауутла жыйылган шкафын аллына келип тохтады.

– Ма бери сал аякъларынгы, – деп, алаша шинтикчикни алып келген Амина, аналары гюлле салыучу бийик къошунну башына кийип олтургъан Мухтаргъа къарап: – Тохта, сен патчах болупму тураса? – деди.

– Кёрмеймисе да?! Энди сен мени айтханымы этип турургъа керексе!

– Эте турама да? Энди уа не керекди, Мухтар? – деп сюелди Амина.

– Сен манга энди Мухтар деме: «Патчахым» дей тур. Ангыладынгмы?

– Патчахым, не керекди? – деп соргъан Аминагъа, Мухтар кесини патчах буйругъун айта тургъунчу:

– Келигиз, быллай бир нек айтдырасыз! Бир зат къабыгъыз да, андан сора ойнарсыз! – деп, эшикден къарагъан амма, Мухтарны ол сыфатын керюп, андан ары жукъ айталмай къалды.

Къошунну ауурлугъу бир жанындан, тар болуп, башын къысып ачитханы экинчи жанындан къыйнагъан Мухтар, тезерге кюрешсе да, башы энишгеден-энишге тартып бара эди. Аны башындан тешалмай.

– Амма, муну кетерчи, – деп шыбырдады Мухтар, ауазы кючден чыгъа.

– Къара мынга! Бу уллу, ауур затны башынга къалай кийгенсе? – деп, амма къошунну тартып чыгъарыргъа кюрешди, болалмады.

– Ой! Ой! Амма, тартма, бютюн бек ачытаса, – деп, жиляп къалды Мухтар.

Амма не бек кюрешсе да, къошундан Мухтарны башын чыгъаралмады.

– Амина, къызым, айтчы манга, Мухтар муну башына нек кийгенди? – деп сора эди дохтурну келлигин сакълагъан амма.

Жилямукълары да бетчигин жууа, отоу мюйюшюнде эки къолчугъу бла да къошунну тутуп тургъан къарындашындан кезюн алмай тургъан Амина:

– Амма, ол патчахды! – деп къойду.

Сур. Дадууланы Аиданыды,
Нальчик ш., 3-чю школ.

Сур. Улбашланы Сабинаныды,
Нальчик ш., 3-чю школ.

ТЕРЕЗЕ АУУЗУНДА УШАКЪ

Киштик балачыкъ жашагъан юйню терезесинде шинжили топчукъгъа ушагъан бир зат ёсе эди. Гитчечик болгъаны себепли, киштик балачыкъ аны чакъгъан заманына алыкъа тюбемегенди. Алай, абаданла айтханнга кёре, жылдан бир кере ол бир да болмагъанча сейирлик ариу гюл жиберичюдю. Аны себепли терезе ауузундагъы шинжили топха киштик балачыкъны хурмети бек уллуду.

Кёбюрек сакъларгъа тюшген эсе да, ол кюн да жетди. Чакъды ол сейирлик гюл! Ол, ариу башчыгъын энишге ийип: «Сен мени къалай сакълагъанынгы сезип тургъанма мен, ма, энди келдим», – дегенча, киштикчикге алай кёрюндю. Очукъ бла танышыргъа асыры ашыкъгъандан, киштик бала, бир секиргенлей, терезе аузуна минди да, шинжили топха:

– Къалай ариуду гюлюнг... дейме да... ариу гюлюгюз барды! Сизни! – деп, хурметли сёлешди.

– Хау, тюз эслегенсе, – деди ёхтем шинжили топ.

Ол кезиуде киштик бала, кёзлерин жумуп, жухчугъун гюлге созду да, олсакъатлай артха секирди.

– Ой, бурунуму тырнадыгъыз! Тырнакъларыгъызны артха нек жыймагъансыз? – деп элгенди, андан бир да сакъламагъан затына сейирсине.

– Была тырнакъла туююлдюле, – шинжиледиле, манга бек керекли затла... – деп, ёхтем сабырлыгъын бузмай жууаплады шинжили топ.

– Шинжи, ийне болса да, не башхалыгъы барды, ачытса? Мен тырнакъларымы терекге тагъылыргъа керек болса неда халы топчукъ бла ойнаргъа суйсем чыгъарыгучума. Сиз а, керек болмай тургъанлай, нек этгенигизни да билмей...

– Да нек билмейме, билеме! Шинжилеме да, андан.

– Нексиз шинжили уа, гюлчюпопозню сакълар ючюнмю? – деп сорду киштикчик, ачыуу селирек бола...

– Угъай, мен хар заманда да аллайма. Сени ачытыргъа уа эсимде да жокъ эди, – деди шинжили топчукъ, – сен мени огъурсуз сунма, мени халым аллайды.

Киштик, сёз къошмай, шинжили топчукъну айтханына тынгылап турду. Ол а, бир кесек абызырагъаны эслене:

– Охо, охо, къркъма Жууугъуракъ кел да, энтта къара гюлчююме, энди ачытмаз эсенг а аберинги... – деди, араны бузаргъа суймей, кечгинлик тилегенча.

– Сау болугъуз, – деди киштик бала тыншыкъ, – гюлчюк бир да алааматды, алай сизни къатыгъызгъа баргъан... къалай эсе да...

Алай айтып, киштик балачыкъ терезеден секирип тюшдю да, ийне кирип ачытхан жерине жумушакъ аякъчыгъы бла

тийип кърдю. Ызы бла: «Мен, гюлчюкню анасыча, бош алай шинжили болургъа бир да сюерик туююл эдим. Халым алайды деп, не ючюн тырнагъанын, чанчанын да билмей... Угъай-угъай, унарыкъ туююл эдим! – деп мурулдады. Сора, алайдан арлакъ жѳбелей барып, артха бурулду да, терезеге мудах къарап: – Мени анамы кююну уа жылычыкъды, жумушакъ», – деп, ариу гюлчюкге жаны ауруду.

КЕЛИГИЗ, БИР КЮЛЕЙИК

Школдан андан артда келген эгешчигини аллына чабып:

- Анам, экибизге да бешишер «Сникерс» алып келгенди! – деди Самат.
- Къызчыкъ, кюуанып, столгъа къараса, анда уа жаланда – юч конфет.
- Да мында юч барды да, – деди ол арсарлы.
- Не билейим, мен кесими бешими ашап бошагъанма...

Ахматха атасы кючюк алып келгенли кѳп болмайды. Ол, арбазгъа энди юйрене тургъан кючюк, кече узуну юрюп, кюоншуланы окюуна тынчайтмай турду. Бир бирни биллип, ариу жашагъан кюоншула эки-юч кюн тѳздюле. Тѳртюнчю кюн эрттенликде къарт Хамзат, жашчыкъ, школгъа бара, аллына чыгъып къалгъанда:

- Ала, Ахмат, бу кючюкюнг энди былай этипми турлукъду? Кече узуну бир сагъат кѳз кысмайды ол бурхучукъ, – деди.
- Кючюкге артыкъ кюуаннган Ахмат, аппа анга жан аурутхан сунуп:
- Охо да, аппа, къайгъы этме, ол кюндюз да къандырыр жукъусун, – деп жууаплады.

- Кимди бу улугъан? Эшикте иш да эшитиледи. Не дей болурла кюоншула?! – деп, Халимат къаугъалы кирди юйге.
- Мен, – деди жашы Азамат. – Жырлагъан этеме.
- Жырла, жырла, жаным, жырла, булбулчугъум! – деп, ана жашын жылы кюучагъына кыйды.

ЭКИ КЪАРЫНДАШ - ЛА БЛА ЛЕ

Багъалы сабийле! Ана тилибизде ЛА бла ЛЕ деп эки туугъан къарындаш эрттеден бирге жарашып жашап келгендиле. Алай жашау дегенинг бош затчыкъ туююлдю. Бир жол къарындашла сёз болгъандыла. «Мен сыйлыма!» – дегенди бири. «Угъай, мен сыйлыма!» – дегенди бирси къарындаш. Кёп даулашхандыла. Ахырында: «Алай эсе, шагъатла чакъырайыкъ да, алагъа сорайыкъ», – деп келишгендиле:

Агъачдан – терекЛЕ,
Суучукъдан – черекЛЕ,
Битимледен – жилекЛЕ,
Алгъышладан – тилекЛЕ,
Жылкыладан – тайчыкъЛА,
Сомчукъладан – шайчыкъЛА,
Тенгизледен – чабакъЛА,
Адырладан – табакъЛА,
Суу жагъадан – ташчыкъЛА,
Орамладан – жашчыкъЛА,
Кенделенден – къазчыкъЛА,
Бызынгыдан – къызчыкъЛА
келгендиле да, дауур болгъанды.

«Биз кёпбюз!» – деп къууангандыла. ЛАгъа бла ЛЕге ыспас этгендиле.

– Манга кёбюрёк ыспас этигиз! – дегенди ЛЕ.

– Угъай, манга уллуракъ махтау болсун! – дегенди ЛА.

– Сиз экигиз да бизге бирча керексиз! – дегендиле шагъатла.

ЛА бла ЛЕ уа апаны ол жууапларына ыразы болмагъандыла. Жанларына тийип, къалаларына кирип кетгендиле.

Арбазда уа не къалгъанды, ким къалгъанды?

Агъачдан – терек,
Суучукъдан – черек,
Битимден – жилек,
Алгъышдан – тилек,
Жылкыдан – тайчыкъ,
Сомчукъдан – шайчыкъ,
Тенгизден – чабакъ,
Адырдан – табакъ,
Суу жагъадан – ташчыкъ,
Орамдан – жашчыкъ,
Кенделенден – къазчыкъ,
Бызынгыдан – къызчыкъ...

Была барысы да мудах болгъандыла. ЛА бла ЛЕни къаладан чакъыргъандыла.

– Сизсиз биз жарлыбыз, жангызбыз. Бизни атып кетмегиз. Биргебизге болугъуз. Сиз биргебизге болсагъыз, биз да кёп болганлай турурбуз. Кёп болган жерде уа берекет да, къууанч да аслам болады, – дегенни айтхандыла.

ЛА бла ЛЕ жерлерине къайтхандыла. Терекле да, жилекле да, жашчыкъла бла къызчыкъла да ... кёп болгъандыла. Оюн-кюлкю да къызгъанды. Ана тилибиз да жарсыусуз къалгъанды!

КЪЫШ

Мусукаланы С.

Жырлайдыла къар халучукъла,
Кёкден тюшюп келе, очукъла
Жомакъ этедиле хар нени –
Кёзлерибиз кёрген жерлени.

Тауларыбыз жабып жуургъан,
Сууларыбыз – бузда бугъунган,
Тёшле – кийип омакъ боккала,
Жолла сала анда чанала.

Иги къышны таудан аугъаны!
Сюйюнчюлюк къарны жаугъаны!
Сылайдыла аязла къарны,
Элтедиле юсюне жарны.

Суратчысы сейирди къышны:
Келип кетер кечеде тыншчыкъ,
Эштдирмейин, акъырын атлар,
Жукълар эсек деп, аны сакълар.

Сора ишлер ариу суратла...
Кёрюр ючюн аланы артда
Сабийчикле, уянып тангда.
Къарайма мен да сюйюп анга.

Суратлада сейирлик тайла
Учадыла узакъгъа – айгъа,
Учадыла – акъсыл жылкъыла,
Къуйрукълары – бузлу къылкъыла.

Бу нарт тайды – Гемуда кеси!
Къарашауай – аны иеси!
Кёремисе, барады къалай,
Жалкъа чачын аязла тарай!

Ол от алып келликди бизге,
Жылыу кирсин деп юйюбюзге.
Эмегенни хорларыкъды ол,
Гемудасы ызларыкъды жол!

Тиширыу а, баям, Сатанай,
Жанындагъы анасыды – ай,
Титедиле экиси да жюн,
Эритгинчи терезени кюн...

Эрттенликде, кёзле къамата,
Жатады къар, жарыгъын ата
Арбазлагъа, малгъа, адамгъа,
Къургъакъ къарда атлап баргъаннга.

Мен кьонмайма терекге,
Бек сакъма төгерекге,
Чөплеу берсенг, ашайма,
Чорбатлада жашайма.

(*ноһһоһоһо*)

Къууана келип къышха,
Бутакълагъа, чыпыннга... –
Көргениме жабышдым,
Анда-мында къабышдым.

(*кырыпакъ*.)

Жашау хапар айтама,
Тапкалада жатама,
Сейирледен толума,
Окъуучугъа жоллума.

(*кешук*)

Мени къолгъа алсала,
Сора жолгъа салсала,
Ызлыкъ этип барама,
Харфла тизип салама.

(*шепеч*)

Мен – бир къара къанатлы.
Биз кеп жашагъан атлы.
Кар! Кар! Къарагъыз манга.
Мен жашма жюз жылымда!

(*кыръа*)

Суудан туудум, сууукъдан,
Сиз келмегиз жууукъгъа,
Салына туруп, тюшсем,
Ачыргъа болурса сен.

(*Биз сюмтек*)

Сууну башын жабама,
Чабакъ излеп къарама.
Көрлюк туюлсе бир зат,
Жазда боллукъду азат.

(*Биз*)

Гитчечикме, жулдузлу,
Жулдузланы къундузу,
Көкден жерге энеме,
Жыйын болуп келеме.

(*Кыръ хану*)

Сабийле къууанч эте,
Бийикден учуп эпте,
Желден къаты келеме,
Не зауукълукъ береме!

(*енер*)

Къарынчыгъым – къызылчыкъ,
Ортасында – ызлыкъчыкъ,
Сырым – къап-къара тюкден,
Атым – къышны билдирген.

(*Акбулне*)

Э Л Б Е Р Л Е

С Ё З Б Е Р

Муртазланы Алина

Азаматланы Амир

«Нюр» журналны муну аллында номеринде басмаланган сёзберни жууаплары:

1. Ажа. 2. Танг. 3. Тунгуч. 4. Ашыра. 5. Мажал. 6. Чапыракъ. 7. Чырлама. 8. Жангылыч. 9. Тарыгъыула. 10. Жылтыргъан. 11. Ахызаман. 12. Проза. 13. Ыргъакъ. 14. Асыулукъ. 15. Ёмюрлюк. 16. Огъурлулукъ. 17. Къалауурла. 18. Къабакъ. 19. Жолоучу. 20. Чартлауукъ. 21. Темирсолтан. 22. Жуундурулгъан. 23. Къанат.

Ортада:

«Жангы жылыгъыз огъурлу болсун!»

Сур. Хавтиева Миленаныды,
Нальчик ш., 3-чю школ.

Сур. Азаматланы Амирниди,
Нальчик ш., 3-чю школ.

ЭСТЕРТИУ!

Багъалы сабийле, ата-анала! Жазгъан затларыгъызгъа теленирик хакъны алып ючюн, сиз «Нюр» журналны бухгалтериясына тийишли къагъытланы жиберирге керексиз: паспортугъузну, ИНН (налог органладан алынган къагъыт), пенсия свидетельствоугъузну, сберкнижкагъызны копияларын. Бу затла сабийледе жокъ эселе, ата-аналаны къагъытлары да жарарыкъдыла, сабий туугъанда берилген свидетельствону копиясын къошсагъыз.

ИГИЛЕДЕН ЮЛГЮ АЛАЙЫКЪ

Мусукаланы Жанболат

Мусукаланы Маратны жашы Жанболат Нальчик шахарда жашайды, 24-чю школда окуйду. Ол шаркъ тутушну бир тюрлюсю бла – кiuокушинкай бла кюрешгенли тёрт жыл болады. Аны тренери Кармоков Амурбекди. Керемисиз, таулу жашчыкны къаллай бир саугъасы барды! Жанболат, къайры барса да, хорлам бла къайтады, алай бла, саулай миллетибизге махтау келтиреди. Ма ол себепден биз бюгюн, Жанболатны алгъышлай, анга: «Хорламларынгы ызы къалын болсун!» – дейбиз.

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей «ИЮР» («Свет») № 1-2016 г.

Выходит с января 1982 года на балкарском языке

Учредители: Госком КБР по печати и массовым коммуникациям, Общественная организация «Союз писателей КБР», Главная редактор С. МУСУКАЕВА

Редакция: Л. ЖАБЕЛОВА
Л. ДЖАНГУРЗОВА
Р. БОТТАЕВА
М. ТАБАКСОВ
Р. ШАВАЕВА

Художественный редактор М. ОРАКОВА

Рис. М. Ораковой

Свидетельство о регистрации ПИ № ТУ07-00102 от 24.12.2014 г. Управление Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по КБР

Подписано в печать

15.01.2016 г.

Выход в свет

28.01.2016 г.

Формат 60x90 1/8

Бумага мелованная
Гарнитура литературная
журнальная рубленая

Печать офсетная

Усл. экз.-отт 8

Усл. печ. л. 2

Уч.-изд. л. 2,7

Тираж 1500 экз.

Заказ 080-16

Индекс 73908

Стоимость одного номера по подписке через ФГУП «Почта

Россия» — 13,19 руб.;
за 6 месяцев — 79,14 руб.
В розницу — цена
свободная.

Адрес редакции: 360017,
г. Нальчик, пр. Ленина, 5
Тел.: 42-37-27; 42-14-19.

Адрес издателя: 360017,
г. Нальчик, пр. Ленина, 5
ГСУ «КЦО СМН КБР»
Дом печати:

Отпечатано
ООО «РИАСОФТ»,
367013, Республика
Дагестан, г. Махачкала,
пр. Гамзатова, 17.